

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента, професора кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка на дисертацію **Подороги Леоніда Вікторовича на тему: "Генеza українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)"**, подану до публічного захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність обраної теми. Істотна активізація державотворчих та правотворчих процесів в Україні, пов'язана з реалізацією євроінтеграційного курсу, набуттям статусу кандидата в члени ЄС, а також особливими умовами функціонування держави в умовах воєнного стану, об'єктивно зумовлюють потребу переосмислення історико-правової спадщини українського народу, зокрема у сфері кримінального права.

Дослідження генези українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.) набуває особливої актуальності з огляду на декілька ключових аспектів. По-перше, в умовах широкомасштабної війни росії проти України та введення воєнного стану, вивчення історичного досвіду регулювання кримінально-правових відносин, особливо щодо злочинів проти держави та військової служби, має важливе практичне значення для вдосконалення чинного законодавства. По-друге, євроінтеграційні процеси вимагають гармонізації національного законодавства з європейським правом. При цьому важливо враховувати, що українське право історично формувалося під впливом європейської правової традиції, що особливо помітно в литовсько-польській період. По-третє, реформування кримінального законодавства України потребує врахування історичного досвіду правового регулювання, що дозволяє краще зрозуміти

закономірності розвитку кримінально-правових інститутів та уникнути помилок минулого. По-четверте, в умовах децентралізації публічної влади актуалізується питання вивчення історичного досвіду взаємодії центральної та місцевої влади у сфері кримінальної юстиції.

Сучасні виклики у сфері забезпечення національної безпеки та правопорядку зумовлюють необхідність дослідження історичного досвіду кримінально-правової охорони державних інтересів та громадського порядку. Варто наголосити, що в сучасній вітчизняній історично-правовій науці відсутні системні та комплексні наукові розвідки, спрямовані на ретельне вивчення розвитку українського кримінального права в XV – першій половині XVII ст. у його цілісності, а також наукове пізнання усіх понять та інститутів українського кримінального права як системно-структурного комплексу. Отже, вирішення зазначеної проблеми дозволяє не лише заповнити існуючу прогалину в історично-правовій науці, але й має важливе практичне значення для вдосконалення сучасного кримінального законодавства України з урахуванням як історичного досвіду, так і сучасних викликів, пов'язаних з євроінтеграцією та умовами воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до планових науково-дослідних тем у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук НАН України на 2024–2028 роки, затверджених постановою Президії НАН України від 10 січня 2024 р. № 8, ґрунтується на положеннях Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки. Тема дисертації узгоджується з напрямками наукових досліджень кафедри теорії та історії держави і права Державного податкового університету.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації,

характеризуються високим ступенем обґрунтованості, що забезпечується комплексним системним підходом до аналізу проблематики; належним рівнем теоретичних узагальнень; використанням широкого спектру загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання; ґрунтовною джерельною базою дослідження, що включає як історичні пам'ятки права, так і сучасні наукові праці (загалом 227 джерел); детальним аналізом архівних документів і матеріалів (понад двадцять архівних справ).

Методологічну основу дисертаційної роботи складає комплекс методів і прийомів наукового пізнання. Діалектичний метод дозволив простежити за розвиток основних інститутів українського кримінального права в XV – першій половині XVII ст. Комплексний підхід забезпечив розгляд проблематики дослідження в єдності з її внутрішньо-правовим змістом та зовнішньоправовою формою. Методи аналізу і синтезу забезпечили обґрунтованість висновків. Герменевтичний метод став основою для аналізу правових приписів, які містились у правових пам'ятках XV – першої половини XVII ст. Системно-структурний метод відіграв значну роль у процесі дослідження українського кримінального права зазначеного періоду як системно-структурного комплексу. Історико-правовий метод дозволив реконструювати картину функціонування й розвитку норм, основних понять та інститутів українського кримінального права в умовах панування правосвідомості доби Середньовіччя. Формально-юридичний метод використано для дослідження й тлумачення норм українського кримінального права, а також відповідної термінології.

Емпіричну базу дослідження становлять архівні документи і матеріали (понад двадцять архівних справ), що стосуються історії українського права доби Середньовіччя, а також науково-літературні джерела.

Основні положення дисертації викладені в 6 наукових публікаціях, серед яких 3 наукові статті, опубліковані у фахових юридичних виданнях України, затверджених МОН України, 3 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Результати дослідження були оприлюднені на 3

міжнародних науково-практичних конференціях: «People and the world: global problems of human development» (м. Прага, Чехія, 18–20 грудня 2023 р.), «Current methods of improving outdated technologies and methods» (м. Більбао, Іспанія, 8–10 січня 2024 р.), «Правове відновлення України як потужної європейської держави через призму міжнародного досвіду» (м. Київ, 18 квітня 2024 р.).

Обґрунтованість та послідовність наукових положень, висновків і рекомендацій простежується і у змісті дисертації, оскільки викладення основних положень, формулювання розділів, підрозділів цілком відповідає сформульованим завданням, які, у свою чергу, відповідають меті дослідження, яка полягає у комплексному дослідженні генези українського кримінального права за доби Середньовіччя. У роботі має місце виражений авторський підхід до формулювання дефініцій, що й дозволило дисертанту визначити власну позицію щодо наявних проблемних питань щодо розвитку українського кримінального права. Дисертаційна робота відрізняється послідовним викладом теоретичного матеріалу (при опрацюванні значної кількості різних джерел), із доповненням його аналізом історичних пам'яток права та архівних документів. Чітко простежується авторська позиція, робота має завершений характер. Висновки та пропозиції, які сформульовані у роботі і виносяться на захист, є особистим здобутком дисертанта.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень. Достовірність отриманих результатів та сформульованих пропозицій підтверджується опрацюванням дисертантом різноманітної джерельної бази. Зокрема, науково-теоретичну основу дослідження склали праці вчених-юристів, філософів, істориків та інших науковців. Дисертантом приділено увагу аналізу значної кількості наукових робіт, включаючи дослідження зарубіжних вчених. До того ж, достовірність наукових положень підтверджується їх апробацією на науково-практичних конференціях та публікаціями дисертанта за темою дослідження.

Нормативну основу дисертаційного дослідження сформували історичні пам'ятки права (земські та обласні привілеї, які надавались мешканцям окремих земель, привілеї окремим верствам населення, зокрема шляхті, Судебник короля Казимира 1468 р., королівські та великокнязівські грамоти, Литовські Статути трьох редакцій. Інформаційну та емпіричну основу дослідження складають узагальнення інформації за результатами опрацювання архівних документів і матеріалів судової практики.

Повнота викладу положень і висновків дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані в дослідженні, знайшли відображення в 6 наукових публікаціях, зокрема: 3 статтях у періодичних фахових виданнях України категорії «Б», та у 3 тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Наукові публікації дисертанта відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Оцінка ідентичності змісту наукових статей, тез та основних положень дисертації. Аналіз змісту дисертаційного дослідження Подороги Леоніда Вікторовича, а також основних положень його наукових публікацій підтверджують їх повну ідентичність. Зміст наукових публікацій у достатній мірі відображає інформацію про методологію наукового дослідження, способи авторської аргументації положень, основні ідеї та висновки дисертації викладено у стислій формі. Висновки та пропозиції, запропоновані у роботі, розроблені автором особисто й мають самостійний характер.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Подороги Леоніда Вікторовича відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а

також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Оформлення дисертації відповідає вимогам щодо оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

Наукова новизна отриманих результатів.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена тим, що запропонована дисертація є однією з перших у вітчизняній історично-правовій науці спроб комплексного аналізу генези українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.), із ґрунтовним дослідженням розвитку його норм, понять та інститутів як цілісної системи.

Заслуговує на особливу увагу положення роботи, в яких дисертант досліджує розвиток поняття злочину в українському праві XV-XVI ст., виділяючи матеріальний, релігійний та формальний елементи. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти еволюцію кримінально-правових уявлень на українських землях та їх поступову трансформацію від звичаєвого права до писаного закону.

Цінним науковим здобутком є аналіз системи покарань за критерієм забезпечення приватних чи публічних інтересів, що дозволив автору запропонувати оригінальну класифікацію покарань та простежити тенденції розвитку кримінально-правової політики держави у досліджуваний період.

Практичне значення й впровадження отриманих результатів.

Отримані результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальшого дослідження історії українського кримінального права, зокрема, для глибшого вивчення кримінально-правових інститутів періоду Української гетьманської держави

та порівняльно-правових досліджень з правовими системами інших європейських держав;

- правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства в частині регулювання відносин у сфері кримінального права з урахуванням історичного досвіду, особливо щодо злочинів проти основ національної безпеки та військових злочинів, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану;

- практичній діяльності – можуть бути використані при застосуванні чинного кримінального законодавства з урахуванням історичних традицій регулювання кримінально-правових відносин;

- освітньому процесі – для проведення різних форм занять зі студентами денної та заочної форм навчання й у процесі підготовки підручників, навчальних посібників, під час розробки лекційних курсів, робочих програм, навчально-методичних комплексів із дисциплін "Історія держави і права України", "Теорія держави і права", "Історія політичних і правових учень", "Історія українського права", "Історія України" ті інших.

Дискусійні положення та зауваження.

Незважаючи на загалом позитивну оцінку змісту дисертації, певні її положення є дискусійними, недостатньо аргументованими, а отже, потребують додаткового уточнення та обґрунтування під час публічного захисту дисертації.

1. Доцільним вбачається уточнення позиції дисертанта стосовно особливостей становлення та розвитку інституту покарання в українському кримінальному праві за умов специфічних політичних режимів (зокрема в умовах військових конфліктів, які часто відбувалися в епоху Середньовіччя). Чи існували особливості застосування покарань в умовах воєнних дій або надзвичайних станів? Як це співвідноситься із сучасною практикою застосування кримінального права в умовах воєнного стану?

2. Автор справедливо звертає увагу на розвиток поняття військових злочинів у досліджуваному періоді, проте варто було б посилити аналіз

взаємозв'язку відповідних кримінально-правових норм із військово-політичною ситуацією того часу. Доцільно було б дослідити, як зовнішньополітичні загрози та військові конфлікти впливали на криміналізацію діянь та посилення відповідальності за військові злочини.

3. Цілком підтримуючи позицію дисертанта стосовно доцільності формування порівняльно-правового аналізу принципів та інститутів кримінального права досліджуваного періоду з тогочасними правовими системами сусідніх держав, водночас варто було б також звернути більше уваги й на співвідношення (порівняльний контекст) кримінально-правових норм литовсько-польського періоду із попереднім періодом розвитку українського права, зокрема з періодом Руської держави, для виявлення спадкоємності правових традицій.

Висловлені зауваження мають, здебільшого, характер побажань і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дисертантом дослідження.

ВИСНОВОК

щодо відповідності дисертації вимогам "Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертація Подороги Леоніда Вікторовича на тему: "Гене́за українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)" є самостійною кваліфікаційною науковою працею. За своїм змістом, теоретичним рівнем та науковою новизною ця наукова праця відповідає вимогам, закріпленим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 "Про затвердження Вимог до оформлення дисертації", "Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р.

№ 261, та "Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

За результатами публічного захисту Подорога Леонід Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 "Право" за спеціальністю 081 "Право".

Офіційний опонент:

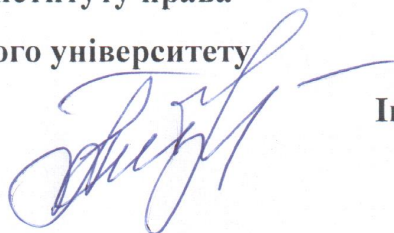
доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри службового та медичного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Іванна МАЦЕЛЮХ

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАУК
КАРАУЛЬНА Н

